

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА**

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 081 «Право»

Полтава 2016

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Купчення Л.І., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Осташова В.О. – к. ю. н., доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування та права
Полтавської державної аграрної академії;

Прогляда І.О. – к. ю. н., помічник судді апеляційного суду Полтавської області.

Обговорено і схвалено
на засіданні кафедри правознавства
протокол № 10 від 31 травня 2016 р.
Завідувач кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

На засіданні науково-методичної групи з напрямку
підготовки/спеціальності,
протокол № 3 від 31 травня 2016 року.
Голова науково-методичної групи
_____ проф. Лаврик Г. В.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної ради
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
«__» _____ 2016 р.
_____ проф. Рогоза М.Є.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Екологічне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право».

Важливість вивчення зазначеної дисципліни обумовлюється тим, що у сучасному світі екологічна сфера посідає одне з чільних місць в системі суспільних відносин. Оскільки екологічні проблеми загрожують безпеці людства загалом, їх розв'язання потребує консолідації зусиль усього світового співтовариства.

Так, за оцінками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я стан здоров'я людини визначається на 50% способом життя, на 20% – спадковістю і на 10% – ефективністю реалізації заходів з охорони здоров'я. Ще 20% визначається умовами навколишнього природного середовища.

У зв'язку із загальним погіршенням стану здоров'я громадян України, що підсилюються радіоактивним забрудненням значної частини території внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, починаючи з 1991 р. смертність у цілому перевищує народжуваність та скорочується середня тривалість життя людини. Доведено, що у населених пунктах України з несприятливим природним середовищем захворюваність на 20-30% перевищує середній показник по країні, а ризик дитячої захворюваності та вроджених патологій ще вищий. Отже, безпечне довкілля для населення є необхідною умовою здоров'я та виживання людства.

Вищевикладене свідчить про значимість формування ефективної державної екологічної політики та національної стратегії сталого розвитку екологічної сфери, реалізація її у власних інтересах держави та з урахуванням глобалізації світових процесів. Складовою частиною екологічної політики має бути еколого-правова освіта та еколого-правове виховання, що вкотре обумовлює важливість викладання навчальної дисципліни «Екологічне право».

Дисципліна «Екологічне право» є нормативною навчальною дисципліною циклу професійної та практичної підготовки. Навчальна програма розрахована на вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право» у IV семестрі в обсязі 120 годин.

Предметом навчальної дисципліни є врегульовані нормами екологічного права суспільні відносини, які складаються в процесі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки громадян і держави, державного регулювання якості навколишнього природного середовища, екологічних прав і свобод громадян.

Міждисциплінарні зв'язки використовуються при вивченні всіх тем, що сприяє формуванню понятійного апарату з дисципліни на інтеграційній основі. Вивчення матеріалу передбачає актуалізацію знань студентів з теорії держави і права, міжнародного права, конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального права, що допоможе простежити взаємозв'язки та визначити місце екологічного права в системі національного права. З іншого боку, набуття студентами знань з екологічного права сприятиме якіснішому засвоєнню ними юридичних дисциплін, передбачених навчальним планом, оскільки поглиблює розуміння особливостей правового механізму регулювання різних сфер суспільних відносин.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

модуль 1 – загальна частина екологічного права – містить характеристику галузі та системи джерел екологічного права, екологічних правовідносин, організаційно-правового забезпечення та реалізації екологічної політики в Україні;

модуль 2 – особлива частина екологічного права – присвячений питанням правового регулювання використання, відтворення й охорони природних ресурсів (земельних, водних, лісових, надр, флори, фауни, атмосферного повітря тощо), правової охорони довкілля в населених пунктах, на транспорті, в промисловості та сільському господарстві.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Екологічне право» є формування у студентів знань з теоретичних основ та правового регулювання відносин у сфері власності на природні ресурси та їх використання, охорони довкілля, умінь аналізувати й тлумачити чинне екологічне законодавство та застосовувати еколого-правові норми на практиці.

1.2. Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни є засвоєння нових знань щодо виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин, нормативно-правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища; визначення основних напрямів і засобів реалізації екологічної політики; з'ясування сутності екологічних проблем і правових шляхів їх розв'язання; формування свідомого ставлення до екологічних обов'язків, до потреби їх неухильного виконання; напрацювання навичок юридичного захисту екологічних прав і свобод.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- екологічне законодавство, судову практику та міжнародні договори у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;
- основні принципи еколого-правового регулювання;
- правові заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;
- специфіку права власності на природні ресурси та права природокористування;
- особливості правового режиму власності та використання окремих природних об'єктів;
- правові засади забезпечення екологічної безпеки;
- види та заходи юридичної відповідальності за порушення еколого-правових норм.

вміти:

- вільно володіти еколого-правовим понятійним апаратом;
- надавати загальну характеристику еколого-правових відносин, визначати їх ознаки та особливості правового регулювання;
- визначати способи реалізації суб'єктивних екологічних прав та юридичних обов'язків у сфері використання природних ресурсів і охорони довкілля;
- аналізувати і тлумачити чинне екологічне законодавство;
- застосовувати еколого-правові норми до відповідних фактичних обставин;
- орієнтуватися в основних тенденціях удосконалення й розвитку екологічного законодавства та боротьби з екологічними правопорушеннями.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, 4 кредити ЄКТС для спеціальності 081 «Право».

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Екологічне право» для спеціальності 081 «Право»

МОДУЛЬ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Тема 1. Поняття та джерела екологічного права.

Загальна характеристика екологічних проблем у світі та в Україні, роль права на шляху їх вирішення. Взаємодія суспільства й природи – об'єктивна передумова виникнення екологічних відносин і екологічного права.

Становлення та розвиток екологічного права України. Наука екологічного права та її розвиток в Україні. Екологічне право як навчальна дисципліна і сфера практичної діяльності.

Поняття екологічного права як галузі права. Предмет екологічного права. Методи правового регулювання екологічних відносин. Принципи екологічного права України.

Місце екологічного права в системі права України та його співвідношення з іншими галузями права. Система екологічного права.

Поняття, система та особливості джерел екологічного права. Екологічне законодавство. Кодифікація нормативно-правових актів в екологічній сфері. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація. Міжнародно-правові норми у системі джерел екологічного права. Проблеми імплементації міжнародних еколого-правових норм в екологічне законодавство України. Роль судової практики у регулюванні екологічних відносин. Юридична природа роз'яснень вищих судових інстанцій щодо застосування екологічного законодавства.

Конституція України як джерело екологічного права. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як інтегроване джерело екологічного права.

Актуальні питання розвитку екологічного законодавства України.

Тема 2. Екологічні права та обов'язки громадян

Екологічні правовідносини як вид юридичних правовідносин. Види екологічних правовідносин. Склад екологічних правовідносин.

Поняття та елементи еколого-правового статусу людини і громадянина. Поняття екологічних прав суб'єктів екологічного права й екологічних правовідносин. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян. Реалізація екологічних прав на галузевому і міжгалузевому рівнях. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.

Законодавче закріплення екологічних прав і обов'язків. Характеристика конституційних екологічних прав людини і громадянина. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Право на відшкодування шкоди, завданої порушенням екологічних прав індивіда. Право на інформацію про стан довкілля, про якість

харчових продуктів і предметів побуту. Екологічні права і обов'язки громадян відповідно до Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Конституційні гарантії дотримання прав людини і громадянина в Україні. Охорона, форми та способи захисту екологічних прав людини і громадянина.

Тема 3. Управління у галузі екології

Поняття та зміст управління в галузі екології. Принципи державного управління в галузі екології. Методи державного екологічного управління.

Функції державного управління в галузі екології. Організаційні функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля. Попереджувально-охоронні функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля. Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля.

Участь України в системі міжнародного природоохоронного співробітництва. Реалізація міжнародних екологічних програм, концепцій, проектів в екологічній сфері. Взаємодія по лінії Програми розвитку ООН (ПРООН). Правове забезпечення впровадження основних принципів сталого розвитку. Екологічний вимір концепції сталого розвитку, його взаємодія із соціально-економічними тенденціями світового розвитку. Глобалізація екологічних процесів та їх організаційно-правове забезпечення в Україні. Формування й реалізація національної стратегії сталого розвитку. Екологічний аспект європейської інтеграції України.

Система і компетенція органів управління природокористуванням і охороною довкілля в Україні. Органи загального державного управління та місцевого самоврядування в галузі екології. Органи державного управління природокористуванням та охороною довкілля спеціальної компетенції.

Механізм планування й реалізації державної екологічної політики. Роль комітетів Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин і з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи у формуванні та здійсненні екологічної політики.

Загальна характеристика структури й повноважень системи державних органів управління й контролю в екологічній сфері. Міністерство екології та природних ресурсів України. Державні агентства, державні служби й державні інспекції як центральні органи державної виконавчої влади в галузі екології. Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі екології.

Компетенція органів місцевого самоврядування в галузі екології.

Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною довкілля. Роль недержавних екологічних організацій у здійсненні регулювання й контролю в галузі екології. Громадські інспектори з охорони довкілля.

Правові засади державної екологічної політики. Особливості сучасної екополітики в Україні. Закон України «Про основи національної безпеки України». Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики країни у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року.

Тема 4. Право власності на природні ресурси

Поняття права власності на природні ресурси. Форми власності на природні ресурси в Україні, їхнє законодавче закріплення.

Зміст права власності на природні ресурси. Суб'єкти права власності на природні ресурси. Об'єкти права власності на природні ресурси. Загальна характеристика окремих об'єктів права власності на природні ресурси, таких як земля, надра, води, ліси, рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря, природно-заповідний фонд.

Підстави та порядок виникнення права власності на природні ресурси. Підстави та порядок припинення права власності на природні ресурси.

Права та обов'язки власників природних ресурсів. Гарантії права власності на природні ресурси. Охорона, форми та способи захисту права власності на природні ресурси.

Тема 5. Право природокористування

Поняття права природокористування. Принципи права природокористування. Об'єкти права природокористування. Суб'єкти права природокористування. Права й обов'язки природокористувачів.

Класифікація видів природокористування, їх характеристика. Загальне природокористування. Спеціальне природокористування.

Особливості використання природних ресурсів на умовах оренди. Права й обов'язки суб'єктів орендних правовідносин.

Підстави і порядок виникнення права природокористування. Підстави та порядок припинення, зупинення, зміни права природокористування.

Охорона, форми та способи захисту права природокористування.

Тема 6. Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки

Поняття екологічної безпеки. Право екологічної безпеки в системі екологічного права України. Суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.

Види екологічної безпеки. Правове регулювання ядерної та радіаційної безпеки. Правова охорона довкілля від забруднення відходами. Особливості правового регулювання біологічної, генетичної та харчової безпеки.

Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки, його правове забезпечення.

Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки. Правові засади національної екобезпеки. Правове регулювання транснаціональної екологічної безпеки. Проблеми кодифікації законодавства у сфері гарантування екобезпеки.

Організаційно-правові форми забезпечення екобезпеки. Органи загальної компетенції, їх спеціалізовані структури та повноваження у сфері забезпечення екологічної безпеки. Органи спеціальної компетенції та їх повноваження.

Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних екологічних ситуацій.

Тема 7. Економіко-правовий механізм у галузі екології

Співвідношення економічного й екологічного вимірів. Поняття й загальна характеристика економіко-правового механізму. Складові економіко-правового механізму.

Економічний механізм природокористування. Економічна доцільність впровадження інноваційних технологій. Правове забезпечення економічного регулювання сфери екології.

Економічний механізм забезпечення охорони об'єктів екологічних правовідносин. Організаційно-економічні заходи в природоохоронній галузі. Режим і порядок фінансування природоохоронних програм і заходів. Процедура екологічного аудиту та страхування. Стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища.

Тема 8. Юридична відповідальність у галузі екології

Поняття та функції відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Поняття екологічного правопорушення, його ознаки. Склад екологічного правопорушення.

Види екологічних правопорушень, їх класифікація в залежності від предмету і об'єкту посягання, у відповідності до інститутів і галузей екологічного законодавства, за ступенем екологічної небезпеки і заходів державно-правового примусу.

Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення та види кримінальних покарань, що застосовуються. Адміністративна відповідальність і види адміністративно-правових стягнень за екологічні правопорушення. Цивільно-правова відповідальність за порушення екологічного законодавства, умови її настання, методи (способи) обчислення майнової шкоди, порядок відшкодування.

Заходи реагування на екологічні правопорушення. Застосування судової практики при розгляді справ про екологічні правопорушення. Підвідомчість справ про екологічні правопорушення.

МОДУЛЬ II

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ Й ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Тема 9. Правове регулювання використання, відтворення й охорони земель в Україні

Поняття правового режиму використання, відтворення та охорони земель. Земля як об'єкт правового регулювання, використання, відновлення та охорони. Земельний фонд України та його склад. Землі сільськогосподарського призначення. Землі житлової та громадської забудови. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення. Землі оздоровчого призначення. Землі рекреаційного призначення. Землі історико-культурного призначення. Землі лісгосподарського призначення. Землі водного фонду. Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Охоронні зони.

Зони санітарної охорони. Санітарно-захисні зони. Зони особливого режиму використання земель. Правовий режим зон, які підлягають спеціальній охороні.

Система земельних відносин в Україні. Правове регулювання здійснення земельної реформи в Україні. Склад земельних правовідносин.

Державне управління в галузі земельних відносин. Система органів управління в галузі земельних відносин. Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру. Положення про Державну службу з питань геодезії, картографії та кадастру.

Правове регулювання земельних відносин. Інститути земельного права. Історичний досвід систематизації законодавства про регулювання земельних відносин в Україні. Земельний кодекс України.

Поняття та значення землеустрою. Землевпорядні дії. Принципи землеустрою. Система землеустрою. Система землевпорядних органів. Суб'єкти землеустрою. Об'єкти землеустрою. Землевпорядний процес. Документація із землеустрою. Види землеустрою. Державний земельний кадастр. Завдання Державного земельного кадастру. Державний кадастровий реєстратор. Об'єкти Державного земельного кадастру.

Поняття і зміст права власності на землю. Особливості права власності на землю. Правові форми власності на землю. Право державної власності на землю. Право комунальної власності на землю. Право приватної власності на землю. Суб'єкти права власності на землю. Право власності на землю громадян. Право власності на землю юридичних осіб. Право власності на землю територіальних громад. Право власності на землю держави. Право власності на землю іноземних держав. Спільна сумісна та спільна часткова власність на землю. Права власників земельних ділянок. Обов'язки власників земельних ділянок. Виникнення, зміна та припинення права власності на землю. Сутність самозахисту порушених прав власності.

Право землекористування. Суб'єкти та правові форми землекористування. Оренда землі. Права землекористувачів. Обов'язки землекористувачів. Підстави припинення землекористування. Порядок звернення до правоохоронних органів за захистом права землекористування. Судовий захист права власності на землю.

Право користування чужою земельною ділянкою. Сервітут, його ознаки, види, підстави виникнення та припинення. Емфітевзис. Суперфіцій. Поняття добросусідства та його зміст.

Правове регулювання відтворення земель (відновлення їх родючості).

Охорона земель. Зміст організаційно-правових заходів охорони земель. Збереження та відтворення земель. Поліпшення земель. Принципи охорони земель. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель. Консервація земель. Рекультивация земель. Моніторинг земель. Державний, самоврядний і громадський контроль за використанням та охороною земель.

Відповідальність за порушення земельного законодавства. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності за земельні правопорушення. Кримінальна та адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства. Цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства.

Тема 10. Правові засади використання й охорони надр

Загальні проблеми охорони та використання надр в Україні. Надра як об'єкт правового регулювання, використання й охорони. Правові форми розподілу та перерозподілу надр. Правові засади ведення кадастру родовищ корисних копалин.

Законодавство України про надра. Кодекс України про надра.

Особливості управління в галузі використання й охорони надр. Система органів управління. Положення про Державну службу геології та надр України. Організаційно-правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі використання та охорони надр.

Право власності на надра. Суб'єкти та об'єкти права власності на надра. Зміст права власності на надра. Правові форми і методи захисту права власності на надра. Право користування надрами, його характеристика та види. Правове регулювання екологічного вивчення надр. Правове забезпечення використання надр, не пов'язане з їх видобуванням. Правові засади видобування корисних копалин місцевого значення. Суб'єкти, об'єкти та зміст права користування надрами. Права та обов'язки надрокористувачів.

Правова охорона надр. Забезпечення екологічної безпеки в процесі охорони та використання надр.

Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони та використання надр. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про надра. Порушення законодавства про надра як підстава адміністративної і кримінальної відповідальності. Особливості розгляду спорів у галузі використання та охорони надр.

Тема 11. Правовий режим використання, відтворення й охорони вод

Актуальні проблеми правової охорони вод в Україні.

Води як об'єкт правового регулювання використання, відтворення та охорони. Склад водного фонду.

Правовий режим використання, відтворення та охорони вод в Україні. Водне законодавство України. Водний кодекс України.

Управління й контроль в галузі використання, відновлення та охорони вод. Функції управління, його види (загальне, спеціальне; державне, громадське). Державний облік вод. Державний водний кадастр. Облік і ведення державного кадастру. Державний моніторинг вод. Правове забезпечення розподілу і перерозподілу водних ресурсів.

Право власності на води. Суб'єкти, об'єкти, підстави виникнення, зміни і припинення права власності на води.

Поняття та види права водокористування, зміни і припинення права водокористування. Загальне та спеціальне водокористування, їх особливості. Поняття, об'єкти та суб'єкти права водокористування. Права та обов'язки суб'єктів водокористування. Особливості права користування водними об'єктами (їх частинами) на умовах оренди.

Види і засоби контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів. Вирішення спорів з питань використання й охорони вод. Правова охорона вод. Водоохоронні зони. Прибережні захисні, берегові смуги, смуги відведення. Вимоги щодо охорони вод від забруднення, засмічення і вичерпання.

Розгляд спорів з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Відповідальність за порушення водного законодавства: поняття, підстави й порядок притягнення. Адміністративна, кримінальна відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням водного законодавства.

Тема 12. Правове регулювання використання, відтворення, захисту й охорони лісів

Актуальні проблеми правової охорони лісів в Україні. Ліс як об'єкт правового регулювання, використання, відновлення, захисту та охорони. Лісовий фонд України. Лісові ресурси.

Поняття, предмет, принципи і система лісового права. Джерела лісового права. Лісовий кодекс України.

Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин. Особливості, функції та види управління в галузі використання, відтворення та охорони лісів. управління. Загальний державний, спеціальний і громадський контроль за використанням, відтворенням, захистом та охороною лісів. Організація та ведення лісового господарства. Правове регулювання лісовпорядкування. Ведення державного обліку лісів і державного лісового кадастру. Правові форми розподілу і перерозподілу лісів. Організація відновлення лісів і лісорозведення. Правові засади державного обліку лісового фонду і ведення лісового кадастру. Контроль за використанням, відновленням, захистом та охороною лісів.

Право власності на ліс. Особливості суб'єктивного та об'єктивного складу права власності на ліс. Захист права власності на ліс.

Право лісокористування: поняття, суб'єкти. Види лісокористування, класифікація за підставами виникнення, за цільовим призначенням, за правовою формою. Особливості постійного і тимчасового лісокористування. Лісові сервітути. Права і обов'язки лісокористувачів. Правове регулювання заготівлі деревини, живиці, другорядних лісових матеріалів. Право побічного лісокористування. Особливості реалізації права культурно-оздоровчого, рекреаційного, спортивного, туристичного та науково-дослідного лісокористування. Підстави припинення права лісокористування.

Правове забезпечення охорони і захисту лісів, його зміст. Вирішення спорів у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів. Порушення законодавства про охорону лісів. Відповідальність за порушення лісового законодавства: види, підстави і порядок притягнення. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням лісового законодавства. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну рослинам (лісовим), занесеним до Червоної книги України. Порушення лісового законодавства як підстава для адміністративної та кримінальної відповідальності.

Тема 13. Правовий режим використання, відтворення й охорони рослинного світу

Актуальні проблеми правового регулювання, використання, відтворення і охорони рослинного світу в Україні.

Співвідношення понять «ліс» і «рослинний світ». Рослинний світ як об'єкт правового регулювання, використання, відновлення, захисту та охорони. Особливості рослинного світу як природного об'єкта. Об'єкти рослинного світу. Природні рослинні ресурси загальнодержавного і місцевого значення..

Законодавство України про рослинний світ. Завдання законодавства України про рослинний світ. Міжнародні нормативно-правові документи в системі законодавства про рослинний світ. Закон України «Про рослинний світ». Червона книга України. Зелена книга України. Підзаконні нормативно-правові акти у сфері охорони та використання рослинного світу.

Державне регулювання режиму рослинного світу. Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу. Інструкція про порядок установа нормативів спеціального використання природних рослинних ресурсів.

Загальне та спеціальне використання об'єктів рослинного світу. Права й обов'язки користувачів об'єктами рослинного світу.

Правова охорона рослинного світу, форми її здійснення. Заходи щодо забезпечення охорони рослинного світу.

Юридична відповідальність за правопорушення у сфері охорони та використання об'єктів рослинного світу. Притягнення до дисциплінарної відповідальності. Підстави застосування адміністративної та кримінальної відповідальності. Особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану об'єктам рослинного світу.

Тема 14. Правові засади використання, відтворення й охорони тваринного світу

Актуальні проблеми правового регулювання, використання, відтворення і охорони тваринного світу в Україні.

Тваринний світ як об'єкт правового регулювання, використання, відтворення і охорони: поняття, ознаки, значення. Об'єкти тваринного світу.

Загальна характеристика законодавства про тваринний світ. Закон України «Про тваринний світ». Закон України «Про Червону книгу України».

Особливості управління в галузі використання, відтворення та охорони тваринного світу. Функції управління, повноваження органів і посадових осіб системи управління, контролю й охорони. Види контролю в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу. Правові засади здійснення моніторингу і контролю за додержанням законодавства про тваринний світ. Державний облік ведення кадастру тваринного світу, Червоної книги України. Правові форми розподілу і перерозподілу тваринного світу.

Право власності на тваринний світ. Суб'єкти та об'єкти права власності на тваринний світ.

Право користування об'єктами тваринного світу, його форми та види. Зміст права використання тваринного світу. Права і обов'язки користувачів. Підстави та умови припинення права використання тваринного світу.

Правове регулювання ведення мисливського господарства та здійснення полювання. Правове регулювання здійснення промислового рибальства. Правове регулювання здійснення любительського та спортивного рибальства. Користування

тваринним світом у наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях. Добування диких тварин з метою утримання і розведення у неволі чи напіввільних умовах. Використання корисних властивостей життєдіяльності тварин. Використання тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності.

Правове забезпечення охорони тваринного світу. Зміст правової охорони тваринного світу. Правові форми та засоби охорони тваринного світу. Система організаційно-правових заходів з охорони тваринного світу. Положення про державну лісову охорону.

Особливості й порядок міжнародної торгівлі об'єктами тваринного світу, що перебувають під загрозою зникнення.

Відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу: поняття, ознаки, підстави настання, види, порядок притягнення.

Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну знищенням і незаконним добуванням диких звірів і птахів, занесених до Червоної книги України.

Порушення законодавства в галузі використання, відновлення та охорони тваринного світу як підстава притягнення до адміністративної і кримінальної відповідальності.

Тема 15. Правова охорона атмосферного повітря

Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання, охорони та використання: специфіка, сучасний стан й актуальні проблеми. Законодавство України про охорону атмосферного повітря.

Управління і контроль у галузі охорони атмосферного повітря і його функції. Стандартизація і нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Державний облік. Здійснення контролю й моніторингу.

Правове регулювання використання атмосферного повітря. Суб'єкти, об'єкти та зміст права використання атмосферного повітря. Економічно-правові заходи щодо забезпечення ефективного використання атмосферного повітря.

Правова охорона атмосферного повітря та її зміст. Клімат та озоновий шар як об'єкти правової охорони. Правові форми й заходи щодо охорони атмосферного повітря, їхня характеристика. Порядок реалізації управлінських заходів щодо охорони атмосферного повітря. Порядок організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря.

Відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря: поняття, підстави й процедура притягнення. Порушення в галузі охорони атмосферного повітря як підстава для юридичної відповідальності. Юридична відповідальності за правопорушення у сфері охорони атмосферного повітря. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря. Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності у галузі охорони атмосферного повітря.

Тема 16. Правовий режим використання й охорони природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд України як об'єкт правової охорони. Законодавство України про природно-заповідний фонд.

Види територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Порядок створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Загальна характеристика правового режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Особливості правового режиму природних заповідників, біосферних заповідників і національних природних парків. Особливості правового режиму ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ. Особливості правового режиму ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків і парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Правовий режим охоронних зон природно-заповідного фонду.

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду та особливості правового режиму їхніх земель. Припинення права власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Правовий режим та особливості використання природно-заповідного фонду. Особливості державного управління й контролю в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду. Функції управління в галузі охорони і використання природно-заповідного фонду.

Правопорушення в галузі охорони і використання природно-заповідного фонду як підстава для юридичної відповідальності. Майнова (таксова) відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Порушення законодавства про природно-заповідний фонд як підстава для адміністративної і кримінальної відповідальності. Охорона природно-заповідного фонду України в діяльності органів внутрішніх справ.

Тема 17. Правове регулювання використання й охорони курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон

Правовий режим використання та охорони курортних, лікувально-оздоровчих зон і курортів. Поняття рекреаційних зон, їх види, склад, порядок утворення. Особливості управління в галузі використання та охорони рекреаційних зон.

Правовий режим виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу, використання їх природних багатств.

Особливості державного управління й контролю в галузі використання й охорони курортних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних зон.

Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері використання й охорони курортних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних зон.

Тема 18. Правова охорона довкілля в населених пунктах, на транспорті, в промисловості та сільському господарстві

Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах. Концепція сталого розвитку населених пунктів.

Правова охорона навколишнього природного середовища у сільському господарстві. Охорона навколишнього природного середовища від негативного

впливу сільськогосподарського виробництва. Охорона сільського господарства від шкідливого впливу антропогенних чинників.

Правова охорона навколишнього природного середовища в промисловості. Напрями зменшення шкідливого впливу промислового виробництва. Загальні вимоги охорони навколишнього природного середовища в процесі господарювання.

Правова охорона навколишнього природного середовища на транспорті. Основні напрями охорони навколишнього природного середовища на транспорті.

Правова охорона навколишнього природного середовища в атомній енергетиці. Дотримання норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки.

Юридична відповідальність за порушення екологічних вимог у населених пунктах, на транспорті, в промисловості та сільському господарстві.

3. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>. – Назва з екрана.
2. Декларація про державний суверенітет України : Прийнята Верховною Радою Української РСР від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-12>. – Назва з екрана.
3. Загальна Декларація прав людини : Прийнята і проголошена в резолюції 217 А (ІІІ) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015. – Назва з екрана.
4. Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади : затв. Указом Президента України від 12 березня 1996 р. №179/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/179/96>. – Назва з екрана.
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. – Назва з екрана.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. – Назва з екрана.
7. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрана.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. – Назва з екрана.
9. Кодекс України про надра від 7 липня 1994 року № 132/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
10. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. –

Назва з екрана.

11. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>. – Назва з екрана.
12. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>. – Назва з екрана.
13. Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 370/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/370/2011>. – Назва з екрана.
14. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>. – Назва з екрана.
15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Назва з екрана.
16. [Положення](#) про Державне агентство екологічних інвестицій України : Затв. Указом Президента України від 13.04.2011 № 455/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/455/2011>. – Назва з екрана.
17. [Положення](#) про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України : Затв. Указом Президента України від 13.04.2011 № 464/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464/2011>. – Назва з екрана.
18. [Положення](#) про Державну екологічну інспекцію України : Затв. Указом Президента України від 13.04.2011 № 454/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>. – Назва з екрана.
19. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>. – Назва з екрана.
20. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>. – Назва з екрана.
21. [Про](#) Державну службу з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF> – Назва з екрана.
22. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24 грудня 2012 р. № 726/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>. – Назва з екрана.
23. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля : наказ Міністерства екології та природних ресурсів від 27 лютого 2002 р. N 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02>. – Назва з екрана.
24. [Про затвердження Положення](#) про Державне агентство водних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF> – Назва з екрана.

25. [Про затвердження Положення](#) про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF> – Назва з екрана.
26. Про затвердження Положення про Зелену книгу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF>. – Назва з екрана.
27. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF> – Назва з екрана.
28. [Про затвердження Положення](#) про Державне агентство рибного господарства України : указ Президента України від 16 квітня 2011 р. № 484/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/484/2011>. – Назва з екрана.
29. [Про затвердження Положення](#) про Державне агентство України з туризму та курортів : указ Президента України від 08.04.2011 № 444/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/444/2011> - Назва з екрана.
30. [Про затвердження Положення](#) про Державне агентство України з управління зоною відчуження : постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 564 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF> – Назва з екрана.
31. [Про затвердження Положення](#) про Державну інспекцію ядерного регулювання України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 363 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF> – Назва з екрана.
32. [Про затвердження Положення](#) про Державну санітарно-епідеміологічну службу України : указ Президента України від 06.04.2011 № 400/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/400/2011>. – Назва з екрана.
33. Про захист рослин : Закон України від 14 жовтня 1998 р. № 180-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/180-14>. – Назва з екрана.
34. Про землеустрій : Закон України від 22 травня 2003 № 858-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/858-15>. – Назва з екрана.
35. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 № 898-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>. – Назва з екрана.
36. Про Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. N 880-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>. – Назва з екрана.

37. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>. – Назва з екрана.
38. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 25. – С.722.
39. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>. – Назва з екрана.
40. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. №280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
41. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>. – Назва з екрана.
42. Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/161-14>. – Назва з екрана.
43. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. – Назва з екрана.
44. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>. – Назва з екрана.
45. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
46. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 №742-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>. – Назва з екрана.
47. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 р. №2707-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2707-12?test=МК9Mf5zFR44MnXJkZi8VUtiqHI4WIs80msh8Ie6>. – Назва з екрана.
48. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>. – Назва з екрана.
49. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 21 червня 1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. – Назва з екрана.
50. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>. – Назва з екрана.

51. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 05.06.2003. № 899–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/899-15>. – Назва з екрана.
52. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. №2456-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>. – Назва з екрана.
53. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591-14>. – Назва з екрана.
54. Про стан виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 року «Про стан безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою в населених пунктах України» : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 квітня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-13>. – Назва з екрана.
55. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>. – Назва з екрана.
56. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>. – Назва з екрана.
57. Про фермерське господарство : Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>. – Назва з екрана.
58. Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3055-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3055-14?test=ryJMfrD7QoQDnXJ6Zi8VUtqHI4WIs80msh8Ie6>. – Назва з екрана.
59. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>. – Назва з екрана.

Література

Основна:

60. Гетьман А. П. Екологічне право. Підручник / А. П. Гетьман. – Х. : Вид-во «Право», 2014. – 432 с.
61. Екологічне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закладів / за ред. І.І.Каракаша. – Одеса : Фенікс, 2012. – 788 с.
62. Екологічне право України : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Г.В. Анісімова, В. К. Попов, А. К. Соколова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана, М.В.Шульги; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2009. – 328 с.
63. Екологічне право України : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В. К. Попов, А. П. Гетьман, С. В. Разметаєв та ін.; за ред. В. К. Попова, А.П.Гетьмана. – Х. : Право, 2007. – 485 с.

64. Екологічне право України. Загальна частина : Навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Шуміло. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с.
65. Екологічне право України. Особлива частина: Навчальний посібник / О.М.Шуміло, В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін., за заг. ред. О. М. Шуміло. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 432 с.

Додаткова:

66. Баб'як О. С. Екологічне право України : Навчальний посібник для вузів / О.С.Баб'як, А. Д. Біленчук, Ю. О. Чирва: Європейський університет управління, безпеки та інформаційно-правових технологій: Факультет охорони навколишнього середовища: Юрблагодійконсалтинг. – К. : Атіка, 2001. – 216 с.
67. Балюк Г. І. Екологічне право України : Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини) : навчальний посібник / Г. І. Балюк. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 192 с.
68. Барабаш Н. П. Земельне право України : навчальний посібник / Н. П. Барабаш, М. Я. Ващишин, В. І. Федорович. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – 174 с.
69. Боголюбов В. М. Стратегія сталого розвитку : Підручник / В. М. Боголюбов, Л.В. Клименко, М. О. Клименко, Л. Г. Мельник, В. А. Прилипко. – Херсон : «Олді-плюс», 2012. – 446 с.
70. Бойчук Ю. Д. Основи екології та екологічного права : Навчальний посібник / Ю. Д. Бойчук, М. В. Шульга та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми : ВТД «Університетська книга»; К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 368 с.
71. Бондар Л.О. Екологічне право України : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. О. Бондар, В. В. Курзова. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х. : Вид-во "Бурун книга", 2008. – 368 с.
72. Бригадир І. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / І.В.Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло ; за ред.: О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2012. – 291 с.
73. Все про земельний сервітут / авт. - упоряд. : В. П. Артеменко, О.С.Врублевський. – К. : Інститут громадянського суспільства : ТОВ "ІКЦ" Леста", 2005. – 24 с.
74. Григор'єва Т. В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів : Монографія / Т. В. Григор'єва. – Х. : Право, 2011. – 176 с.
75. Дмитренко І. А. Екологічне право України : підручник / І. А. Дмитренко; Мін-во внутрішніх справ України. – К. : Юрінком, 2001. – 352 с.
76. Екологічне право України в запитаннях та відповідях : навчальний посібник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова. – Х. : ТОВ "Одіссей", 2008. – 480 с.
77. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / Г. І. Балюк, М.В.Краснова, Ю. С. Шемшученко та ін. ; за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2008. – 856 с.
78. Екологічне право України. Для підготовки до іспитів / І. В. Татарчук. – К. : ЦУЛ, 2013. – 230 с.
79. Екологічне право: Особлива частина: підручник для студентів юридичних вузів і факультетів: Повний академічний курс / В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, М.В. Краснова та ін.; за ред. акад. АПрН В. І. Андрейцева. – К. : Істина, 2001. – 544 с.

80. Земельне право України : загальна частина : навч. посіб. / А. І. Ріпенко, О.М.Пашенко. – Одеса : Видавництво ТОВ «Удача», 2013. – 80 с.
81. Земельне право України : навч. посіб. / Н. П. Барабаш, М. Я. Ващишин, В.І.Федорович. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2013. – 174 с.
82. Земельне право України : Підручник / За ред. О. О. Погрібного та І.І.Каракаша. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Істина, 2009. – 600с.
83. Земельне право України. Для підготовки до іспитів : навч. посіб. / І.В.Татарчук. – К. : ЦУЛ, 2013. – 238 с.
84. Земельний кодекс України : науково-практ. коментар / ред.: А. П.Гетьман, М.В.Шульга. – 6-е вид., доп. – Х. : ТОВ Одиссей, 2009. – 624 с.
85. Земельний кодекс України. Науково-практичний коментар / А.М.Мірошниченко. – К. : ЦУЛ, 2013. – 512 с.
86. Зербіно Д. Д. Екологічні катастрофи у світі та в Україні / Д. Д. Зербіно, М.Р.Гжегодцький. – Львів: Бак, 2005. – 280 с.
87. Ільків Н.В. Екологічне право України : навчальний посібник / Н. В. Ільків, Я.З.Гаєцька-Колотило. – К. : Істина, 2008. – 296 с.
88. Ільків Н.В., Гаєцька-Колотило Я. З. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Істина, 2008. – 296 с.
89. Камінська Н. В. Екологічне право : Навчальний посібник / Н. В. Камінська, А.І.Камінський, І.С. Куненко. – К. : Дакор ; Бурун і К, 2013. – 248 с.
90. Клименко М. О. Екологія міських систем. Підручник / М. О. Клименко, Ю.В.Пилипенко. – Херсон: «Олді-плюс», 2010. – 294 с.
91. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навч. посібник / Н. Р. Кобецька. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.
92. Комарницький В. М. Екологічне право : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін; Луганська академія внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України. Кримський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ України. – 3-є вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
93. Корнеєв Ю. В. Земельне право / Ю. В. Корнеєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/zemelne_pravo_-_kornyejev_yuv
94. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: держава, право, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) / В. В. Костицький. – К. : Український інформаційно-правовий центр, 2001. – 390 с.
95. Костицький В. В. Лісове право України : навч. посіб. / В. В. Костицький ; Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. – К. : ЗАТ "НГЧЛАВА", 1999. – 164 с.
96. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України : Навч. посіб. / М.В.Краснова. – К. : Алерта, 2012. – 216 с.
97. Кримінальне право України: Особлива частина : Підручник / Ю. В. Баулін, В.І.Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
98. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. / за ред. В. В. Коваленка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

99. Курс цивільного процесу : підручник / за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
100. Макарова Н. С. Економіка природокористування : навч. посібник / Н.С.Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук. – К. : ЦУЛ, 2007. – 322 с.
101. Малишко М. І. Екологічне право України : Навчальний посібник / М.І.Малишко; за ред. В. З.Янчука. – К. : Видавничий дім „Юридична книга”, 2001. – 392 с.
102. Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права/ Ю. С. Шемшученко [та ін.] ; заг. ред. Ю.С.Шемшученка. – Х. : Право, 2008. – 479 с.
103. Мирошиченко А. М. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України / А. М. Мирошиченко, Р. І. Марусенко. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 516 с.
104. Михайліченко С. І. Правові засади здійснення екологічного контролю / С.І.Михайліченко, М. С. Михайліченко. – Полтава: Фірма „Техсервіс”, 2005. – 92 с.
105. Міжнародне право навколишнього середовища // Міжнародне право : Основні галузі : Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2004. – С.502-538.
106. Мікієвич М. М. Європейське право навколишнього середовища : навчальний посібник / М. М. Мікієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова. – Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, Благодійний фонд "ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ", 2004. – 256 с.
107. Мірошніченко А. М. Земельне право України : підручник. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Алерта, 2013. – 512 с.
108. Мірошніченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: Монографія / А. М. Мірошніченко. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 268 с.
109. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / за заг. ред. Н.Р.Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
110. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В. С. Щербини; Кол. авт.: О. А. Беляневич, О. М. Вінник, В.С. Щербина та ін. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
111. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г.І. Балюк ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 328 с.
112. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", прийнятого 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ зі змінами і доповненнями, станом на 09.02.2006 / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Х. : Фактор, 2006. – 592 с.
113. Науково-практичний коментар Конституції України : станом на 01. 12. 2010 р. / В. Е. Теліпко та ін. / за ред. В. Л. Мусіяки. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 544 с.
114. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / авт. кол.: Г.І.Балюк, А. П. Гетьман, Т. Г. Ковальчук та ін. ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 367 с.

115. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-е вид., переробл. і доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184с.
116. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К. : Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
117. Олійник О. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремі аспекти) : монографія / О. Олійник ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – Хмельницький, 2011. – 140 с.
118. Петков В.П. Екологічна безпека. Начальний посібник. – К.: Ліра-К. – 2013. – 216 с.
119. Популярна юридична енциклопедія. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
120. Право власності на землю. Захист права власності / Л. М.Горбунова, С.В.Богачов, І.Ф. Іванчук, Н.А. Кубар. – К. : ТОВ «Поліграф-Експрес», 2006. – 60 с.
121. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : Монографія / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х. : Право, 2012. – 448 с.
122. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : навч. посіб. / [авт. кол.: А. П. Гетьман та ін.]; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : Право, 2012. – 294 с.
123. Природноресурсове право України : навч. посіб. / Е. А. Бавбекова, Л. О. Бондарь, Н. С. Гавриш та ін.; за ред. І. І. Каракаша. – К. : Істина, 2005. – 376 с.
124. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні : Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5456-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 89. – Ст. 3591.
125. Процесуальні документи у цивільних справах (теорія, методика, практика) : Науково-практичний посібник / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 896 с.
126. Рябець К. А. Екологічне право України : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / К. А. Рябець. – К. : ЦУЛ, 2009. – 438 с.
127. Сучасна правова енциклопедія / за заг. ред. О. В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
128. Тетарчук І.В. Екологічне право України. Для підготовки до іспитів. Навчальний посібник. – К.: Ліра-К. – 2014. – 230 с.
129. Хвесик М. А. Економіка природокористування. Підручник / М. А. Хвесик. – К. : Кондор, 2010. – 466 с.
130. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування : Монографія / М. А. Хвесик, [Л. М. Горбач](#), [Ю. П. Кулаковський](#). – К. : Кондор, 2009. – 524 с.
131. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К. : Вид. дім «Скіф», 2013. – 528 с.

132. Цивільне право. Підручник : у 2-х т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011.
133. Шевчук Ю. В. Конституційно-правові гарантії екологічних прав громадян в Україні / Ю. В. Шевчук. – К. : Геопрінт, 2006. – 132 с.
134. Юридична енциклопедія: у 6-ти т. / відп. ред. Ю. С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Контрольні заходи здійснюються науково-педагогічними працівниками і включають поточний і підсумковий контроль. Об'єктами системи поточного та підсумкового контролю є робота студентів на семінарських (практичних) заняттях та виконаних індивідуальних (домашніх) завдань. Поточний контроль здійснюється при проведенні семінарських (практичних) та індивідуальних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом навчального матеріалу дисципліни.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планом семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, письмове складання студентами тестів. При проведенні практичних занять – контроль здійснюється при розв'язуванні окремими студентами та «малими групами» практичних завдань і проблемних ситуацій.

Поточний контроль, який застосовується під час індивідуально-консультативних занять, здійснюється за допомогою відповідних тестів в усній або письмовій формі. Такий контроль застосовується у роботі зі студентами, які мають поточну заборгованість із поважних причин. Поточний контроль виконання студентами індивідуальних (домашніх) завдань здійснюється за допомогою перевірки викладачем результатів вирішення ситуаційних завдань.

Підсумкове оцінювання знань з дисципліни здійснюється у формі екзамену.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за результатами поточного контролю знань. Загальна сума набраних балів протягом семестру за поточну успішність максимально складає 100. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) передбачає, що студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Оцінка «дуже добре» (82-89 балів) передбачає, що студент вільно володіє опрацьованим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує

ситуаційні завдання у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

Оцінка «добре» (74-81 бал) передбачає, що студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача й самостійно застосовувати її на практиці; організовувати свою діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи на підтвердження точки зору.

Оцінка «задовільно» (64-73 бали) передбачає, що студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень дисципліни; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

Оцінка «достатньо» (60-63 бали) передбачає, що студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.

Оцінка «незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю» (35-59 балів) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

Оцінка «незадовільно з обов'язковим вивченням залікового кредиту» (1-34 бали) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.